

PREGOVOR TEMATSKOG BROJA

KONKURENTSKA PREDNOST U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA

“Budućnosti ostaviti više nego što smo naslijedili od prošlosti!”

Održivi razvoj je izuzetno složen i kompleksan fenomen savremenog svijeta, koji dobija na značaju u uslovima globalizacije, internacionalizacije i visoke tehnologizacije. Ljudi su kroz istoriju vijekovima živjeli u skladnom i harmoničnom odnosu sa prirodom i njenim blagodatima. Taj odnos se značajnije narušava tokom XIX i XX vijeka, upravo zahvaljujući ključnim procesima, koje sa sobom nosi globalizacija.

Zagovornici održivog razvoja insistiraju na odgovornijem odnosu prema prirodi i resursima koje ona u svojoj ukupnosti pruža i uključivanju širokog fronta zainteresovanih, od pojedinca, preko privrednih subjekata, društvenih grupa, vlada brojnih zemalja, pa sve do Ujedinjenih nacija.

Koncept održivog razvoja predstavlja ozbiljnu prekretnicu u globalnom pristupu razvoju i zaštiti životne sredine. Radi se o konceptu koji zahtijeva solidarisanje sadašnjih generacija sa potrebama budućih generacija, uvažavajući stanje životne sredine i ciljeve razvoja. Ističe se posmatranje održivog razvoja sa tri aspekta:

Ekonomski aspekt – Ekonomski održiv sistem mora imati sposobnost kontinuirane proizvodnje roba i/ili usluga uz održavanje potrebnog nivoa upravljanja državom na unutrašnjem i spoljnom planu. Zahtijeva se ravnoteža sektorskog razvoja, kako ne bi došlo do određenih problema u osjetljivijim sektorima, kao što su industrija i poljoprivreda.

Aspekt životne sredine – Ekološki održiv sistem mora imati sposobnost održavanja resursa stabilnim (obnovljive resurse ne eksploatisati prekomjerno, a neobnovljive u skladu sa mogućnošću pronalazjenja odgovarajuće zamjene), bez ugrožavanja njihove životne funkcije. Ovakav zahtjev podrazumijeva neprekidno održavanje biodiverziteta, stabilnost atmosfere, te funkcije ostalih ekosistema, koji ne spadaju u ekonomske resurse.

Društveni aspekt – Održivo društvo mora vršiti distribuciju kapitala na način da se obezbijedi odgovarajuće pružanje usluga u svim sferama društvenog života. To uključuje socijalni aspekt, zdravstvo, obrazovanje, kulturu, ravnopravnost polova, političko djelovanje i sve vidove odgovornosti.

Istovremeno sa jačanjem koncepta održivog razvoja, moramo ozbiljno razmišljati o pitanjima konkurentske prednosti lokalnih, nacionalnih, regionalnih i globalne ekonomije, obzirom da se u eri globalizacije, na globalnom – svjetskom tržištu, vodi neumoljiva bitka za ostanak i kvalitetno pozicioniranje na tržištu. Pri tome se konkurentska prednost ističe kao ključni uticajni faktor.

Multinacionalne kompanije donose na nova tržišta nova pravila igre. Domaće kompanije, posebno u nerazvijenim ekonomijama, suočavaju se sa velikim problemima, koje im nameće nova tržišna utakmica.

U takvim uslovima, menadžment kompanija ima stalni zadatak da traga za održivom konkurentskom prednošću na tržištima koja opslužuju i proizvodima i uslugama koje nude, kao i da ulažu maksimalne napore za njenim održanjem. Dakle, menadžment kompanija ima važnu ulogu da stalno pronalazi nove izvore konkurentske prednosti. Šta uopšte znači imati konkurentsku prednost? Na bazi širokih elaboracija o konkurentskoj prednosti možemo reći da kompanija ima konkurentsku prednost ako uspijeva bolje od drugih da zadovolji potrebe i želje potrošača, da obezbijedi njihovu lojalnost proizvodima i uslugama kompanije, da ostvaruje značajno tržišno učešće i da profitabilno posluje. Da bi to i uspjela, potrebno je da svi resursi u kompaniji budu upotrijebljeni – alocirani na najbolji mogući način, a to podrazumijeva odgovarajući nivo znanja i stručnosti menadžmenta, ali i ostalih zaposlenih u kompaniji. Imati konkurentsku prednost u savremenim uslovima poslovanja, podrazumijeva i „*biti spreman prodavati veoma kvalitetne proizvode po najnižoj cijeni!*“

Prilikom definisanja konkurentskih strategija kompanije moraju voditi računa o namjeravanoj širini nastupa na tržištu, područjima djelovanja konkurencije i načinu sticanja konkurentske prednosti na odabranom tržištu. U procesu definisanja širine tržišta mora se voditi računa o segmentaciji potrošača, potrebama potrošača, vrijednostima koje potrošači očekuju, proizvedenim proizvodima kompanije i tehnologijama koje kompanija koristi. Kada su u pitanju načini sticanja konkurentske prednosti moraju se imati u vidu izvori konkurentske prednosti, sposobnosti same kompanije i prednosti u pozicioniranosti robne marke na odabranom tržištu. Napori za održanje konkurentske prednosti kompanije moraju biti kontinuirani.

Ovo su najznačajnija pitanja o kojima moramo voditi računa prilikom razmatranja strategija stvaranja i održavanja konkurentske prednosti, ako prihvatimo, kao realno održivu i neoporivu tvrdnju: „*Konkurentska prednost (Competitive Advantage) je funkcija ili efikasnijeg pružanja slične vrijednosti kupcima od konkurenata (niska cijena) ili obavljanje aktivnosti uz sličan trošak ali na jedinstvene načine koji stvaraju veću vrijednost za kupca od konkurenata, pa, stoga, mogu da odrede najvišu cijenu (diferencijacija)*“.

Kao što smo naveli, u posljednjim dekadama razvoja, globalna ekonomija je prolazila kroz različite promjene, često veoma dramatične.

Uslovi sticanja i održanja konkurentne prednosti, načini stvaranja i povećanja bogatstva su se mijenjali, ali uz stalnu prisutnost opšteg zahtjeva za racionalnije korišćenje i upravljanje raspoloživim resursima. Te promjene su se ogledale kroz stalni zahtjev za smanjenje troškova prikupljanja, širenja i korišćenja informacija, skraćenje životnog vijeka proizvoda, ubrzani tehnološki razvoj, mijenjanje navika i potreba potrošača, ubranu internacionalizaciju i liberalizaciju poslovanja.

Navedene promjene uticale su i na ukupnu transformaciju globalnog društva koje danas nazivamo „ekonomija znanja,“ ili „informatičko društvo“. Posebno potaknuti aktuelnom ekonomskom i finansijskom krizom, razvijaju se novi modeli ekonomskog razvoja zasnovani na konkurentnosti i održivom razvoju. Insistira se na značaju lokalne zajednice kao osnovnog nosioca održivog razvoja.

Savremene informatičke tehnologije i nova znanja moraju biti u funkciji stvaranja uslova za povećanje konkurentnosti i održivog razvoja na dugi rok. To je posebno značajno za zemlje koje, još uvijek, nisu završile tranzicione procese, i nisu pronašle svoje jasnu poziciju na globalnoj pozornici. Bosna i Hercegovina, svakako, spada u grupu tih zemalja.

Geostrategijski i geopolitički položaj Bosne i Hercegovine, njena komplikovana i složena ustavno pravna struktura, a posebno resursi kojima raspolaže, ukazuju na mogućnost većeg značaja lokalnog i ruralnog razvoja, kao integralnih elemenata održivog razvoja, što nedvosmisleno može doprinijeti povećanju konkurentnosti domaće ekonomije.

Jedna od osnovnih karakteristika ekonomike prirodnih resursa i životne sredine jeste održivost, odnosno, održivi razvoj. U dosadašnjoj literaturi o održivom razvoju postoji velika različitost u pristupu i objašnjenju održivog razvoja. Ipak, održivi razvoj zauzima centralno mjesto u elaboriranju dugoročne perspektive opstanka i razvoja čovječanstva. Održivi razvoj se javlja kao nezaobilazan preduslov, ali i krajnji cilj, efikasne organizacije mnogobrojnih aktivnosti čovječanstva.

Sa pojmom održivosti susrećemo se još u djelima klasične ekonomije, kada se pokušavaju naći odgovori na brojne dileme o perspektivama razvoja ljudskog društva. Ekonomski klasici poput Smitha, Ricarda i Malthusa, pokušavaju pronaći odgovore na pitanja koja se tiču ograničenosti prirodnih resursa, opadajućih prinosa u proizvodnji i demografskog rasta. U ranoj fazi razvoja ekonomske misli, javila se ideja o neophodnosti dugoročnog nepromijenjenog stanja, bez ekonomskog i demografskog rasta – predlagao se nulti stepen rasta privrede i društva, kao jedino mogući i stabilan.

Ovakva teza razvoja je kasnije negirana od strane više ekonomskih škola i pravaca. Tehnički napredak i naučna otkrića, krajem XIX vijeka nude optimističniju viziju budućnosti čovječanstva. Tada se u naučnim krugovima govori o potrebi analize optimalne upotrebe iscrpljivih resursa.

Brojne aktivnosti državnih i nevladinih organizacija širom svijeta, dovele su 1992. godine do održavanja Konferencije Ujedinjenih nacija o

životnoj sredini i razvoju – UNCED u Rio de Žaneiru, na kojoj su usvojeni brojni dokumenti o životnoj sredini i održivom razvoju.

Nesporno je, da je danas koncept održivog razvoja postao široko prihvaćen kao osnovni uslov opstanka i razvoja čovječanstva. Postoje brojni razlozi koji opredjeljuju zašto ekonomske aktivnosti moraju biti održive. Navešćemo neke, po nama, najznačajnije.

Logičnim i pravednim se čini moralni zahtjev da današnja generacija ostavi budućim generacijama ništa manje mogućnosti za razvoj od onih što ih ona ima danas. Pravo sadašnje generacije na iskorišćavanje resursa ne smije ugroziti isto takvo pravo budućim generacijama.

Drugi relevantan razlog neophodnosti održivog razvoja je ekološke prirode. Kako je priroda vrijednost sama po sebi i kako je čovjek dio te prirode, to proizilazi da on nema ekskluzivno pravo da je nepovratno mijenja. Dakle, današnji čovjek nije u obavezi samo prema budućim generacijama ljudi, veći prema ostalim živim bićima tj. prirodi kao cjelini.

Kao treći značajan razlog ističe se ekonomski argument, prema kome je održivi razvoj efikasniji. Odsustvo koncepta održivosti dovodi do neefikasnog razvoja, u smislu neracionalnog korišćenja resursa i energije, čime se dugoročno stvara disbalans ulaza i izlaza na globalnom nivou.

Na Fakultetu za privredni razvoj smatrali smo kao izuzetno značajno raspraviti određena pitanja i dileme vezane za održivi razvoj i konkurentnost. U tom cilju smo i organizovali Prvu međunarodnu konferenciju na temu „Konkurentnost u funkciji održivog razvoja!“ Na Konferenciji su istaknuti međunarodni i domaći stručnjaci, sa različitih aspekata objašnjavali međusobnu vezu i moguće uticaje između konkurentnosti i održivog razvoja, u šta se možete uvjeriti neposrednim uvidom u radove koji slijede.

Na kraju, želim najiskrenije da se zahvalim svim učesnicima Konferencije, eminentnim stručnjacima, autorima radova, predstavnicima vlasti i studentima, koji su svojim učešćem dali najznačajniji doprinos da ova Konferencija opravda smisao i svrhu organizovanja – da se na stručan i naučno zasnovan način daju odgovori na najvažnija pitanja i dileme u vezi konkurentnosti i održivog razvoja. Posebnu zahvalnost izražavam Vladi Republike Srpske – Ministarstvu nauke i tehnologije, koje je i finansijski podržalo održavanje ove Konferencije.

Iskreno vjerujem, da će ovaj specijalni – tematski broj časopisa Svarog – Zbornik radova sa Prve međunarodne konferencije o konkurentnosti i održivom razvoju u organizaciji Nezavisnog univerziteta Banja Luka, Fakulteta za privredni razvoj, biti od koristi i na zadovoljstvo brojnim sudionicima u procesu kreiranja održivog razvoja.

Doc. dr Slobodan S. Župljanin
Dekan Fakulteta za privredni razvoj